

commandant, een zeekapitein en een hulponderluitenant overleefde de oorlog niet.

Volgens Em. Roelens, pastoor en A. Schreurs, onderpastoor van de parochie Sint-Catherina²³⁴, hebben 250 tot 300 parochianen deelgenomen aan de oorlog, waarvan zestien gesneuvelden. Het aantal gesneuvelden klopt niet met de bevindingen van het onderzoek. Meer dan de helft van de slachtoffers is in deze lijst niet opgenomen. Ook pastoor Ach. Vandewoude, van de Onze-Lieve-Vrouwparochie neemt deze cijfers over.

Merkwaardig genoeg staan zeven slachtoffers niet vermeld op het monument²³⁵. Naar de reden van het ontbreken van deze namen is het gissen²³⁶.

- Leon Pierre Lambert, 26 jaar, gehuwd, sneuvelde op 12 augustus 1914 te Halen. Als soldaat milicien behoorde hij tot het vierde linieregiment.
- De Clercq Julien Marie, 30 jaar, gehuwd, sneuvelde te Nazareth (Edemolen) op 7 oktober 1914. Als oorlogsvrijwilliger behoorde hij tot de 5de linie, regiment vrijwilligers.
- Vianaimont (Vinaimont) Jean Joseph, 34 jaar, gehuwd, stierf te Oostkamp aan een longziekte op 28 november 1914. Als soldaat met premie (VAP) diende hij bij het vervoerkorps.
- Sneppe Henri Joseph, 28 jaar, gehuwd, stierf te Mortsel op 18 juli 1917. De oorzaak van zijn overlijden is onbekend. Als soldaat milicien diende hij bij het 8ste linieregiment.
- Wildemeersch René, 24 jaar, ongehuwd, werd als vermist beschouwd op 14 oktober 1918 te Calais. Als soldaat milicien diende hij bij het 13de linieregiment.
- De Decker Joseph Louis, 32 jaar, weduwnaar, stierf aan griep en longontsteking (Spaanse griep) op 4 november 1918. Als soldaat met premie (VAP) behoorde hij tot de genie als telegrafist.
- Smessaert Emeric Henri, 25 jaar, ongehuwd, stierf op 21 januari 1919 aan griep en longontsteking (Spaanse griep) te Elsene. Als soldaat-milicien diende hij tot de karabiniers.

Brugge (zie tabel 15A)

Tegen de buitengevel van de militaire kapel in de Karthuizerinnenstraat te Brugge werden vijf gedenkplaten voor de militaire en burgerlijke slachtoffers en de gefusilleerden uit de Eerste Wereldoorlog geplaatst (figuur 61). Deze platen, die naast elkaar hangen, zijn van wit marmer met een geprofileerde hardstenen omlijsting en zijn bekroond met een gebogen volutenfronton. In het fronton is een

²³⁴ Bisdom Brugge. Assebroek (Brugge). Parochie van Sint-Catharina. Parochiaal verslag, 15/10/1919, http://search.arch.be/nl/zoeken-naar-archieven/zoekresultaat/inventaris/rabscans/eadid/BE-A0550_006912_006778_DUT/inventarisnr/I0069120067781737/level/file

²³⁵ Bron: Flanders Fields namenlijst; Belgian War Dead War Register; DEGRANDE V., o.c., pp. 234-236.

²³⁶ DEGRANDE V., o.c., p. 232.

gebeeldhouwde rolwerkartouche uit witte natuursteen geplaatst, waarin, omringd door vruchtentrossen, afwisselend de wapenschilden van België, West-Vlaanderen en Brugge zijn aangebracht. Bovenaan op de eerste plaat (figuur 62) staat een kruisje met eronder “Tot vroom aandenken aan Brugge’s dooden 1914 1918” en “Officieren onderofficieren en soldaten”, met daaronder de namen die vervolgen op de tweede, de derde en de vierde plaat. Op de vierde plaat staan ook de namen van de burgerlijke slachtoffers, alsook op de vijfde plaat, waarop ook nog de namen van de gefusilleerden staan. De namen staan alfabetisch gerangschikt in uitgehouwen letters. Elke plaat is 297 cm hoog en 192,5 cm breed²³⁷.

Figuur 61. Vijf gedenkplaten voor de slachtoffers uit de Eerste Wereldoorlog aan de buitengevel van de militaire kapel, Karthuizerinnenstraat, Brugge - © Geschied- en Heemkundige Kring Sint-Guthago

De gedenkplaten werden onthuld op 23 oktober 1927, met in de voormiddag eerst een plechtige mis met een sermoen door aalmoezenier E. Dumon en de inzegening van de crypte in de kapel door Mgr. G.J. Waffelaert. Om 14 uur kwam prins Leopold aan die op de Burg een stoet schouwde van schoolkinderen, arbeidersorganisaties, turnverenigingen, Vlaamse en Vaderlandse maatschappijen en de oud-strijdersverenigingen. De prins volgde daarna de stoet naar de Karthuizerinnenstraat, waar er een rede uitgesproken werd door de burgemeester. Vervolgens hield prins Leopold een korte toespraak met een dankwoord en werd er afgedaald in de crypte²³⁸.

²³⁷ JACOBS M., Zij die vielen als helden..., deel 2, o.c., p. 59

²³⁸ JACOBS M., Zij die vielen als helden..., deel 1, o.c., p.153

Figuur 62. De eerste gedenkplaat voor de slachtoffers uit de Eerste Wereldoorlog aan de buitengevel van de militaire kapel, Karthuizerinnenstraat, Brugge - © Geschied- en Heemkundige Kring Sint-Guthago

De oprichting van de militaire kapel in Brugge kende een hele voorgeschiedenis. De eerste voorstellen voor een Brugs gedenkteken dateren van januari 1919. Naast de voorstellen van de stedelijke commissie werden er ook voorstellen gedaan door de N.O.S. (Nationale Oud-Strijdersbond, later N.S.B., Nationale Strijdersbond) gericht aan het stadsbestuur en waarbij er zelfs ingezameld geld voor een gedenkteken aan de stadskas werd overhandigd. Er rezen echter problemen wanneer men maar niet kon beslissen over de plaats en de aard van het gedenkteken en omdat de stem van de oud-strijdersverenigingen en het Verbond der Invaliden niet werd gehoord. De spanning culmineerde toen in 1927 toch de Karthuizerinnenkapel werd ingericht als Brugs gedenkteken en het ingezamelde geld hiervoor werd gebruikt. Het ondertussen opgerichte Verbond van Vaderlandse Verenigingen verweet de stad dat de militaire kapel eigenlijk een gedenkteken met privé-karakter was en met een confessioneel aspect en dat de moeilijke ligging bovendien geen viering door de oud-strijders toeliet. Als gevolg hiervan richtte het stadsbestuur een praalboog op tussen de Oude Burg en de Karthuizerinnenstraat, die gebouwd werd in 1929-1930, om zo de aangrenzende kapel tot officieel oorlogsgedenkteken van de stad Brugge om te vormen en omdat een praalboog een gepaste toegang tot de Karthuizerinnen-

straat zou zijn. Maar het Verbond van Vaderlandse Verenigingen eiste het recht op om een eigen gedenkteken op te richten. De uiteindelijke oplossing waarmee alle belangengroepen konden instemmen kwam er pas in 1951 met de oprichting van het koning Albert I-ruiterstandbeeld op 't Zand. In de eerste plaats ging dit om een “machtsstrijd” tussen democratisch verkozen politieke organen (het schepencollege en de gemeenteraad) en een drukkingsgroep (het Verbond van Vaderlandse Verenigingen). Maar er speelden ook andere elementen mee: persoonlijke, politieke, confessionele en de “klassieke Vlaams-franskiljonse” tegenstelling²³⁹.

Na de Tweede Wereldoorlog werden twee bijkomende platen geplaatst met daarop de namen van de nieuwe slachtoffers.

De gedenkplaten werden in 1981 gereinigd²⁴⁰.

Naast het officiële monument werden er in Brugge nog een aantal andere gedenktekens die namen bevatten van gesneuvelde militairen uit de Eerste Wereldoorlog opgericht. Deze zijn meer specifiek gebonden aan een geografisch deel van de stad of aan specifieke instellingen. Zo is er een gedenksteen voor de militaire en de burgerlijke slachtoffers van de parochie Sint-Anna, op de hoek Rodestraat-Peperstraat (1928), een gedenkplaat voor de militaire slachtoffers in de O.-L.-Vrouwekerk (1923), in de Sint-Jakobskerk op het Sint-Jakobsplein en in de Sint-Walburgakerk op het Sint-Maartensplein (1927). In de Sint-Salvatorskathedraal werden gedenkplaten voor de militaire slachtoffers, de priesters en de seminaristen (gestorven door krijgsgeweld of in dienst der krijgshospitalen) van de Sint-Salvatorsparochie tegen de rechterzijmuur aangebracht (1923).

Er werd een gedenkplaat geplaatst voor de gesneuvelde personeelsleden van het ministerie van Financiën in het Financiecentrum in de Gustave Vincke-Dujardinstraat (1921), een aediculum²⁴¹ voor twee gesneuvelde politieagenten in de hal van het voormalige politiecommissariaat in de Hauwersstraat (1922), een gedenkplaat ter herdenking van de gesneuvelde personeelsleden van de R.T.T. in de hal van het voormalige R.T.T.-gebouw in de Hoogstraat (1923), een gedenkplaat voor de gesneuvelde personeelsleden in het voormalige Postgebouw op de Markt (1924) en een gedenkplaat voor de gesneuvelde personeelsleden van de Belgische spoorwegen in de toegangshal van het stationsgebouw (1923).

Ook in een aantal scholen werden gedenkplaten aangebracht, zoals voor de gesneuvelde oud-leerlingen van het Sint-Franciscus Xaverius Instituut in de Mariastraat (1920), voor de gesneuvelde oud-leraar en oud-leerlingen van het Sint-Leocollege op de Potterierei (1922), voor de gesneuvelde oud-leerlingen van het Koninklijk Atheneum in de Sint-Clarastraat (1921), voor de oud-leerlingen van

²³⁹ JACOBS M., *Zij die vielen als helden...*, deel 1, o.c., p.17-20. Voor een uitgebreide bespreking van de historie van het Brugse gedenkteken zie: JACOBS M., *Zij die vielen als helden...*, deel 1, o.c., p.17-20; p. 149-156 en CHERLET L., *De Militaire Kapel, Brugges oorlogsmonument*, in: MEULEBROECK L., WARNIER B. (red.), *Brugge-Garnizoensstad, Brugge*, 2008, p.39-46

²⁴⁰ JACOBS M., *Zij die vielen als helden...*, deel 2, o.c., p. 60

²⁴¹ Een versieringsmotief op een gevel in de vorm van een klein huisje of tempeltje, met twee pilasters, zuilen en- of een fronton. Het woord is afkomstig van het Latijnse aedícula, dat “kamertje” betekent en ook “kapel” ZIE NOOT SIJSELE

de Rijksmiddelbare staatsschool op de Spiegelrei, voor de gesneuvelde oud-leerlingen van de Rijksridderschool in de Verwersdijk en voor de gesneuvelde leerlingen van het Sint-Lodewijkscollege in de Zilverstraat (1920)²⁴².

Al de namen van overleden militairen op deze monumenten staan ook op de vijf gedenkplaten aan de buitengevel van de militaire kapel in de Karthuizerinnenstraat.

Voor enkele militaire regimenten werden herinneringstekens geplaatst, zonder namen van gesneuvelden te bevatten. Naast de ingang van de voormalige Knapen-Rademakerskazerne, Langestraat 122, werd een gedenkplaat voor het 3de lancersregiment en kolonel A.E.M. Hagemans aangebracht, met de tekst: *“Hier was gedurende 31 jaar gehuisvest het 3de regiment der Lancers; en van hieruit is het opgetrokken naar den wereldoorlog van 1914-1918, den 3^{den} Augustus 1914, onder het bevelhebberschap van kolonel A.E.M. Hagemans. 111 van de manschappen sneuvelden voor het vaderland”*. Deze gedenkplaat werd in 1926 door het derde lancersregiment onthuld²⁴³. En op de muur van de binnenplaats van het voormalig Militair hospitaal in de Peterseliestraat werden drie gedenksteden voor het 4de en 24ste linieregiment geplaatst (1923, 1928)²⁴⁴.

Op de vijf gedenkplaten in de Karthuizerinnenstraat staan de namen van 411 overleden militairen uit de Eerste Wereldoorlog (tabel 15A). Vijfenveertig van hen hadden niet Brugge als officiële woonplaats en van acht is de woonplaats niet bekend. De gemiddelde leeftijd bedraagt 26,1 jaar. De jongste was 16 jaar en de oudste 66 jaar. Tweeënnegentig waren gehuwd (22,4%), 303 ongehuwd (73,7%) en twee waren weduwnaars. Van veertien is de burgerlijke staat niet bekend.

Driehonderdzeventien militairen zijn overleden in België (77,1%), negentig in het buitenland (21,9%) en van vier is de overlijdensplaats onbekend. Van de negentig in het buitenland overleden er 72 in Frankrijk, 6 in Engeland, 5 in Afrika, 4 in Duitsland, 2 in Nederland en 1 in Zwitserland.

In 1914 overleden er vijftien (23,1%), in 1915 drieënvijftig (12,9%), in 1916 veertig (9,7%), in 1917 negenveertig (11,9%), in 1918 honderdvijftig (37,7%), in 1919 dertien (3,2%) en in 1920 en in 1921 telkens één. Voor de twee jaren 1914 en 1918 samengenomen betekent dit tweehonderdvijftig overledenen of 60,8% ten opzichte van de andere jaren. Na de wapenstilstand van 11 november 1918 zijn er nog zesentwintig soldaten overleden.

Wat de doodsoorzaken betreft, zijn er 303 overlijdens door verwondingen en 86 door ziekte. Van 22 is de oorzaak niet bekend.

Op de gedenkplaten staan de namen van 187 miliciens, 102 oorlogsvrijwilligers en 61 beroepsvrijwilligers. Negenendertig hadden de rang van korporaal of brigadier²⁴⁵. Er waren drieënvijftig onderofficieren en zesenvieftig officieren bij, waarvan de hoogste in rang een generaal-majoor was. Daarnaast was er ook nog een gemilitariseerde burgerchauffeur bij en twee soldaten die in het Franse

²⁴² JACOBS M., *Zij die vielen als helden...*, deel 2, o.c., p. 54-76

²⁴³ JACOBS M., *Zij die vielen als helden...*, deel 2, o.c., p. 64

²⁴⁴ JACOBS M., *Zij die vielen als helden...*, deel 2, o.c., p. 67-68

²⁴⁵ De vroegere graad van brigadier komt overeen met die van korporaal; Bardyn L., *Defensie zegt wachtmeester en brigadier vaarwel*, 27/01/2014, <https://www.mil.be/nl/artikel/defensie-zegt-wachtmeester-en-brigadier-vaarwel>

leger dienden. Een meerderheid van 252 militairen (61,3%) maakte deel uit van een linieregiment, waarvan 103 bij het 4de Linieregiment.

*Figuur 63. Alfons Six
© Brugsch Handelsblad,
29 augustus 2014, p.17*

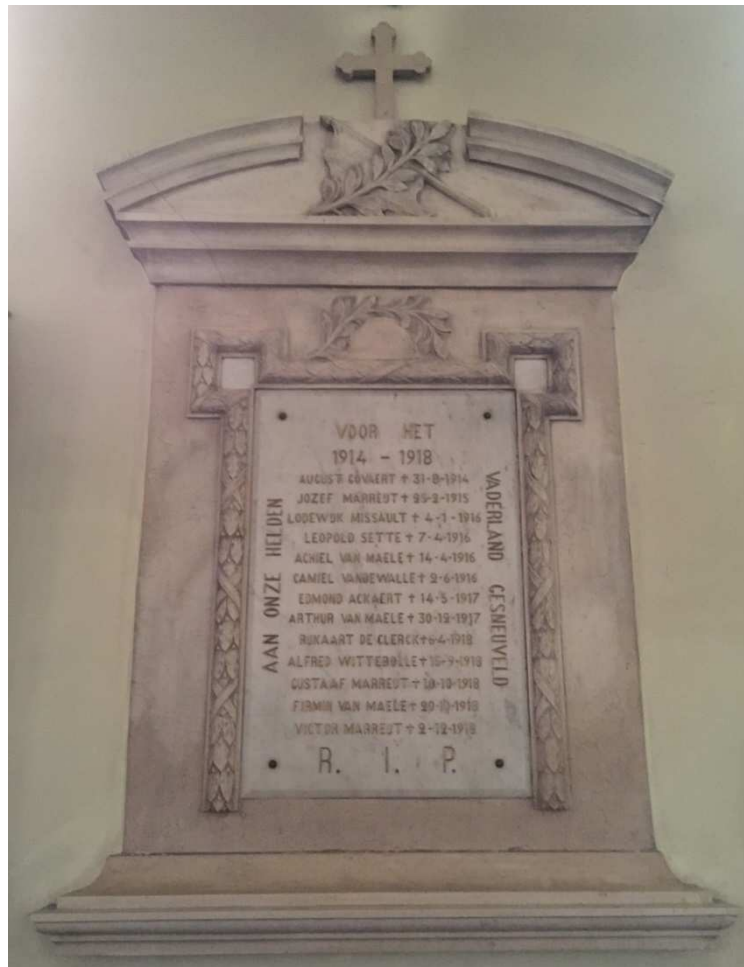
*Figuur 64. Rodolphe Six
© Belgian War Dead Register,
<https://www.wardeadregister.be/nl/dead-person?idPersonne=37482>*

Op de gedenkplaten staan de namen van twee broers, Alfons en Rodolphe Six. Alfons (figuur 63) was vóór de oorlog een bekende voetballer. Hij werd met Cercle Brugge Belgisch kampioen in het seizoen 1910-1911 en speelde ook bij Union Saint-Gilloise. In het seizoen 1913-1914 speelde hij bij Olympique Lillois, als eerste Belg bij een Franse nationaal kampioenenploeg en hij was ook kapitein bij de Belgische nationale ploeg met negen interlands. Alfons Six was sinds november 1907 bij het regiment van de Derde Lansiers, waar hij bevorderd was tot wachtmeester. Op 19 augustus 1914 was het Belgisch leger in volle aftocht naar Antwerpen. De linie aan de Gete wankelde. Als lansier-verkenner kreeg Alfons de opdracht om een geschreven terugtrekkingsbevel over te brengen naar een deel van de Belgische achterhoede bij Boutersem. Toen hij echter bemerkte dat de Duitse infanteristen van overal kwamen opzetten, steeg hij af en verstopte zich tussen houtstapels bij een Brabants boerderijtje. De vijand stak echter een vuur aan en toen hij wilde vluchten, werd hij ongenadig neergeschoten. Ondertussen was de “Slag aan de Oude Vijvers” in volle gang. Het verlossende terugtrekkingsbevel bereikte hen dus niet en na drie uur ongelijke strijd bleven twintig man dood achter en tachtig man werden afgevoerd als krijgsgevangenen naar Soltau in Duitsland. De gesneuvelden werden later begraven in een massagraf aan de Kromme Herent. In 1915 werden ze ontgraven en overgebracht naar het kerkhof van Boutersem. In 1925 werden sommigen van hen opnieuw begraven, met een korte plechtigheid, op het Belgisch militair erekerkhof in Veltem-Belsem, in aanwezigheid van o.a. de moeder van Alfons Six. Alfons Six was de zevende zoon van Emiel Six en Sophie Claeys. Al twee generaties lang was de familie Six in Brugge gekend als horlogemakers en

goudsmeden²⁴⁶. Rodolphe Six (figuur 64), de tweede oudste²⁴⁷, sneuvelde in Langemark op 29 september 1918, de eerste dag van het grote tegenoffensief. Hij was bataljon-arts met de graad van hulpgeneesheer en was vereerd met het Oorlogskruis en Ridder in de Leopoldsorde²⁴⁸.

Sint-Pieters-op-de-Dijk²⁴⁹ (zie tabel 15 B)

De gedenksteen voor de militaire slachtoffers uit WO I in Sint-Pieters-op-de-Dijk bevindt zich binnen in de Sint-Pieterskerk, Blankenbergsesteenweg 227, tegen de rechterzijmuur (figuur 65).

*Figuur 65. Gedenksteen voor de militaire slachtoffers uit WO I in Sint-Pieters-op-de-Dijk, Sint-Pieterskerk, Blankenbergsesteenweg 227
© Geschied- en Heemkundige Kring Sint-Guthago*

²⁴⁶ Alfons Six herdacht. Brugsch Handelsblad, 29 augustus 2014, p.17

²⁴⁷ Idem, p.17

²⁴⁸ Liste des médecins tués pour la Patrie pendant la Grande Guerre. LOODTS P., Médecins de la Grande Guerre; http://1914-1918.be/docteur_tue.php

²⁴⁹ In 1897 en 1898 telde Sint-Pieters-op-de-Dijk respectievelijk 1182 en 1225 inwoners. Deze cijfers zijn bedoeld om een zekere orde van grootte van de bevolking aan te duiden (bron: Nationaal Instituut van de statistiek. Beweging van de burgerlijke stand en loop der bevolking, 1841-1976. Provincie West-Vlaanderen. Arrondissement Brugge, 1898).